

УДК 65.016

О. Ю. Андрущенко,
аспірант кафедри фінанси
Донецького державного університету управління

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ САНАЦІЇ ТА САНАЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто теоретико-методичні підходи до визначення санації та санаційної спроможності; обґрунтовано авторське бачення дефініції санації та санаційної спроможності; запропонований підхід до визначення передумов успішного проведення санації; вдосконалено організаційне забезпечення санаційної спроможності.

In article teoretiko-methodical approaches to definition of sanitation and sanatsionny ability are considered; author's vision of definitions of sanitation and sanatsionny ability is proved; approach to definition of preconditions of successful carrying out sanitation is offered; organizational support of sanatsionny ability is improved.

Ключові слова: життєвий цикл, підприємство, криза підприємства, потенціал, розвиток, санація, банкрутство.

Key word: life cycle, enterprise, enterprise crisis, potential, development, sanitation, bankruptcy.

Вступ. Функціонування промислових підприємств на межі фінансової кризи обумовило пошук шляхів її попередження та виходу з неї. Своєчасне виявлення ознак фінансової кризи та чинників, які її можуть викликати, є одною з найважливіших передумов стабільного розвитку підприємства. Якщо ж превентивні антикризові заходи не були вчасно застосовані або не дали бажаного результату, підприємство зіштовхується з небезпекі втрати платоспроможності та можливість банкрутства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Постановка задачі. Суть фінансової санації підприємства, як основи оздоровлення підприємства, яке знаходиться в стані кризи або банкрутства розглядається у багатьох наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних авторів. Верховна Рада України 22.12.2011 р. ухвалила Закон України № 4212-VI "Про внесення змін до Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" [1], який встановлює умови та порядок відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом та застосування ліквідаційної процедури з метою повного або часткового задоволення вимог кредиторів. Згідно з цим Законом, під санацією розуміється система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом реструктуризації підприємства, боргів і активів та/або зміни організаційно-правової та виробничої структури боржника. Поряд з законодавчим визначенням санації, широко використовується її трактування, надане відомими зарубіжними економістами Здравомисловим Н., Бекенферде Б., Гелінгом М., як системи фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових та соціальних заходів, спрямованих на досягнення чи відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості і конкурентоспроможності підприємства-боржника в довгостроковому періоді [2]. Бланк І. А. із санацією ототожнює лише заходи щодо фінансового оздоровлення підприємства, які реалізуються з допомогою сторонніх юридичних чи фізичних осіб і спрямованих на попередження оголошення підприємства-боржника банкрутом і його ліквідації [3]. Терещенко О.О. вважає, що "санація підприємства – заходи фінансово-економічного характеру, які відбивають фінансові відносини, що виникають у процесі мобілізації та використання внутрішніх і зовнішніх фінансових джерел оздоровлення підприємства." [4]. Крамаренко Г.О. і Чорна О.С. зауважують, що поняття "санація" означає систему заходів, проведених для поліпшення фінансового стану підприємства з метою запобігання їх банкрутства та підвищення конкурентоспроможності, особливо в періоді економічних криз" [5]. Єльсуков В.П., Каменков В.С., Конанов Б.И. дають таке коротке визначення санації: "процедура, що передбачає заходи щодо фінансового оздоровлення боржника, тобто відновлення платоспроможності" [6]. Кизим М.О., Забродський В.А. санацією вважають оздоровлення неспроможного боржника, надання йому фінансової допомоги з боку власника майна, кредиторів та інших юридичних та фізичних осіб, спрямовані на підтримку діяльності боржника і запобігання його банкрутства [7].

Таким чином, не існує єдиного визначення зазначеної дефініції, потребують подальшого дослідження та обґрунтування підходи до визначення санаційної спроможності.

Вкладення основного матеріалу. Проаналізувавши підходи до визначення санації, можна зазначити, що одногосно санацією називають систему оздоровчих заходів, яка має різні цілі:

- попередження банкрутства [1, 3, 5, 7];
- задоволення вимог кредиторів [1];
- відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості [1, 2, 6];
- підвищення конкурентоспроможності [2, 5].

Крім того, деякі автори роблять наголос на джерелах санаційних заходів. Так, Кизим М.О., Забродський В.А. та Терещенко О. О. зазначають, що санація здійснюється за рахунок зовнішніх та внутрішніх джерел, тоді як Бланк І.А. стверджує, що санаційні заходи реалізуються з допомогою сторонніх юридичних чи фізичних осіб.

Тож, узагальнення підходів до визначення санації можна представити на (рис. 1.)

В результаті висновків щодо ролі потенціалу виживання в життєвому розвитку підприємства та існуючих визначень, можна запропонувати авторське бачення санації, як комплексу заходів по управлінню використанням потенціалу виживання підприємства з метою відновлення платоспроможності, фінансової стійкості, прибутковості й конкурентоспроможності.

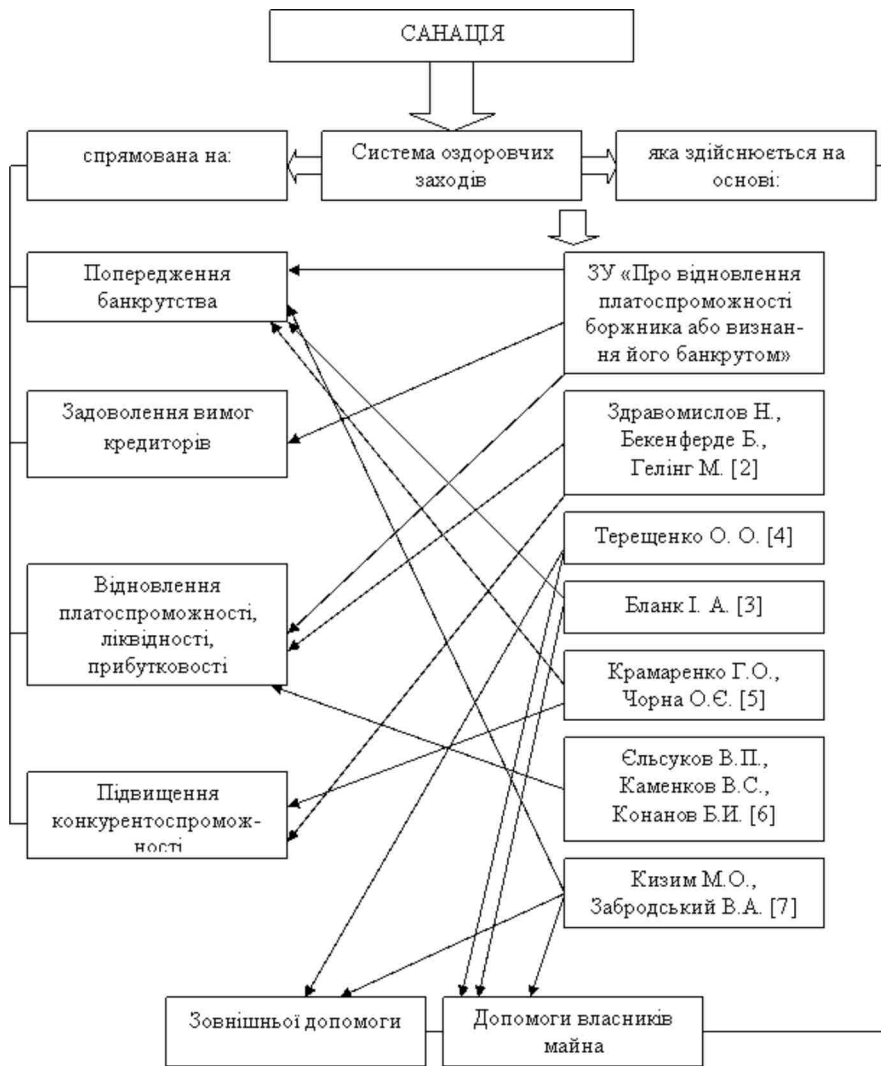

Рис. 1. Узагальнення підходів до визначення санації (розроблено автором на основі [1-7])

Відновлення платоспроможності, фінансової стійкості, прибутковості й конкурентоспроможності буде означати вихід зі стану банкрутства. Може виникнути питання щодо відсутності в авторському визначенні зазначення зовнішніх джерел санації, але ж використання потенціалу виживання припускає можливості організаційних перебудов (організаційний потенціал), налагодження взаємовідносин з контрагентами (управлінський потенціал та ін.). Таким чином, операційними цілями санації є покриття поточних збитків і усунення причин їхнього виникнення, збереження або відновлення ліквідності й платоспроможності підприємства, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу, формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничого значення.

Таким чином, санація є ефективним інструментом відновлення платоспроможності, позбуття боргів та продовження діяльності. При цьому ключовим питанням є визначення санаційної спроможності – саме на основі її оцінки робиться висновок щодо доцільності проведення санації або ліквідації.

Трактування санаційної спроможності у сучасній науковій літературі досить неоднозначні, існує невизначеність методичного підходу до неї. Так, Лісничук О.А. визначає санаційну спроможність як сукупність можливостей підприємства для підтримання стійких тенденцій його розвитку в напрямках виробничій, соціальної, маркетингової та фінансової діяльності з метою забезпечення платоспроможності, конкурентоздатності та життєздатності у довгостроковій перспективі [8].

Родіонова Н.В. та Терещенко О.О. відзначають, що санаційна спроможність визначається здатністю підприємства до подолання фінансово-економічної кризи та до виживання, тобто визначається наявністю у підприємства, що перебуває у фінансовій кризі, фінансових, кадрових, виробничих, організаційно-технічних та правових можливостей, які встановлюють здатність до успішного проведення його фінансового оздоровлення [4, 9].

Передерієва С. вказує, що санаційна спроможність є комплексним критерієм прийняття рішення щодо санації, який узагальнює на основі глибини кризового стану сукупність критеріїв санаційного потенціалу для майбутньої діяльності, та передумови подолання кризи – можливість та реальність реалізації санаційної концепції [10].

Булович Т.В. санаційну спроможність розглядає як комплексну природну характеристику соціально-економічної системи, яка ґрунтується на здатності підтримувати її у збалансованому, стійкому стані, що й створює передумови для успішного функціонування. Окрім того, цей автор зазначає, що санаційна спроможність виступає своєрідним «економічним імунітетом» підприємства, що визначає його здатність до протидії негативним впливам факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, формуючи його здатність до самовідтворення [11].

Узагальнюючи вищевказані визначення, можна сформулювати наступні характерні ознаки санаційної спроможності (рис. 2).

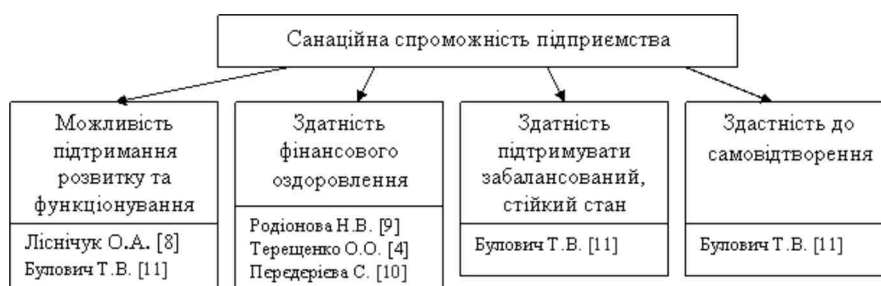

Рис. 2. Узагальнення підходів до визначення санаційної спроможності

(розроблено автором на основі [4, 8, 9, 10, 11])

Фахівці виділяють чотири основні економічні передумови прийняття рішення про санацію: санаційна можливість боржника; узгоджений план санації; реальні підстави виконання плану санації; присутність інвесторів [4].

Авторський погляд на санаційну спроможність базується на наступних аспектах:

- санаційна спроможність є критерієм прийняття рішення щодо доцільності подальшого життєвого розвитку підприємства, тобто вона повинна спиратися на обґрунтування необхідності застосування санаційних процедур;
- санаційна спроможність повинна відображати достатність потенціалу для забезпечення життєвого розвитку підприємства та його стабільність, тобто можливість подолання фінансової кризи та фінансового оздоровлення.

На наш погляд, санаційна спроможність є критерієм прийняття інтегрального рішення щодо доцільності подальшого життєвого розвитку підприємства та можливості санаційного потенціалу підприємства подолати фінансову кризу.

Так, запропоноване визначення санаційної спроможності базується на двох передумовах – доцільність подальшого життєвого розвитку підприємства та його можливість подолати фінансову кризу.

В свою чергу, доцільність подальшого життєвого розвитку підприємства повинна враховувати наступні чинники:

- 1) нормативно-законодавчі передумови – це може бути заборона ліквідації підприємства у зв'язку з законодавчими аспектами, державною стратегічною значимістю підприємства;
- 2) бажання кредиторів вдатися до процедур оздоровлення боржника також свідчить про доцільність застосування санаційних процедур з подальшою оцінкою їх можливості;
- 3) реальні інвестиційні проекти є однією з можливостей позитивних змін у стані підприємства, тому їх наявність може розглядатися як доцільність подальшого життєвого розвитку;
- 4) стійкі ринкові позиції можуть включати:
 - існуючу чи потенційну можливість зростання попиту на продукцію;
 - можливості збільшення обсягу реалізації;
 - здатність утримувати конкурентні переваги у зв'язку з окремими особливостями діяльності підприємства (наприклад, володіння унікальними технологіями).

У випадку позитивного висновку щодо доцільності подальшого життєвого розвитку, необхідно оцінити можливість подолання кризи, яка визначається, перед усім, наявністю якісної санаційної концепції, що включає план санації, та достатнього санаційного потенціалу.

Таким чином, авторський погляд на санаційну спроможність підприємства можливо схематично відобразити на (рис. 3.)

Рис. 3. Схематичне визначення санаційної спроможності підприємства (розроблено автором)

Основним етапом методичного підходу до визначення санаційної спроможності повинно стати обґрунтування складу санаційного потенціалу. Існує різноманітні підходи до того, які саме складові поєднують у собі санаційний потенціал (табл. 1).

Таблиця 1. Визначення санаційного потенціалу та його складових

Автор, джерело	Визначення санаційного потенціалу	Складові санаційного потенціалу
Соломянова-Кирильчук К.О. [123]	наявність у підприємства фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових, трудових ресурсів, що обумовлюють вдале проведення оздоровчих заходів і подолання кризи.	Інвестиційний, маркетинговий, виробничий, трудовий, фінансовий
Булович Т.В. [11]	наявність у підприємства фінансово-економічних, виробничих та трудових ресурсів і можливостей їх ефективного використання у напрямку відновлення й підтримання достатнього рівня санаційної спроможності суб'єкта господарювання.	маркетинговий, виробничий, трудовий, фінансовий
Терещенко О.О. [4]	Не дає визначення	фінансові, кадрові, виробничі, організаційно-технічні та правові можливості

Більшість науковців у своїх розробках спираються на роботи Соломянової-Кирильчук К.О. [12] та Булович Т.В. [11], які погоджено виділяють маркетинговий, виробничий, трудовий, фінансовий потенціал, як складові санаційного потенціалу. Соломянова-Кирильчук К.О. [12] вважає доцільним включення до його складу ще й інвестиційного потенціалу.

Автором запропонується визначити санаційний потенціал як результат прямого впливу фінансового, матеріального, інвестиційного потенціалу, та непрямого – від виробничого, організаційного, управлінського, маркетингового, інноваційного потенціалів.

Такий склад санаційного потенціалу обґрунтовується цілями санації та заходами їх досягнення. Виходячи з того, що цілями санації є відновлення платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості та прибутковості, основою санаційного плану є заходи щодо реструктуризації активів та капіталу. Можливість реструктуризації активів, переведення їх у більш ліквідні форми, виявлення прихованих резервів визначається матеріальним потенціалом. Матеріальний потенціал – це наявність матеріальних ресурсів в натурально-речовій формі, які використовуються у виробничій (господарській) діяльності підприємства. До їхнього складу входять основні фонди та частка обігових фондів. Тому, на наш погляд, включення його до складових санаційного потенціалу є необхідним.

Фінансовий потенціал визначається як обсяг власних, позичених та залучених фінансових ресурсів підприємства, якими воно може розпорядитися для

здійснення поточних та перспективних витрат. Тобто фінансовий потенціал характеризує можливість реструктуризації капіталу підприємства.

Інвестиційний потенціал це сукупність потенційних і наявних у підприємства вкладень та можливостей вкладень, що забезпечують впровадження новачій, оновлення засобів компанії, реалізацію її проектів, отримання доходів, які можуть сприяти виведенню підприємства з фінансової кризи.

При цьому, вплив виробничого, організаційного, управлінського, маркетингового, інноваційного потенціалів на санаційний теж треба враховувати під час визначення санаційної спроможності. Ці види потенціалу багато в чому визначають доцільність проведення санаційних заходів та непрямим чином характеризують їх можливість.

Таким чином, можливо побудувати організаційне забезпечення санаційної спроможності (рис. 4), яке визначається наступними положеннями:

1. При формуванні санаційної спроможності необхідно дотримуватися методологічного підходу від загального до конкретного часткового. Тобто складові санаційної спроможності повинні визначатися загальними цілями санації та її загальними потребами;

2. Обґрунтування доцільності подальшого життєвого розвитку підприємства, як головного критерія прийняття рішення щодо впровадження санації, визначається на основі виробничого, організаційного, управлінського, маркетингового, інноваційного потенціалів, які характеризують нормативно-законодавчі передумови, можливе бажання кредиторів вдатися до процедур оздоровлення боржника, рівень ринкових позицій підприємства.

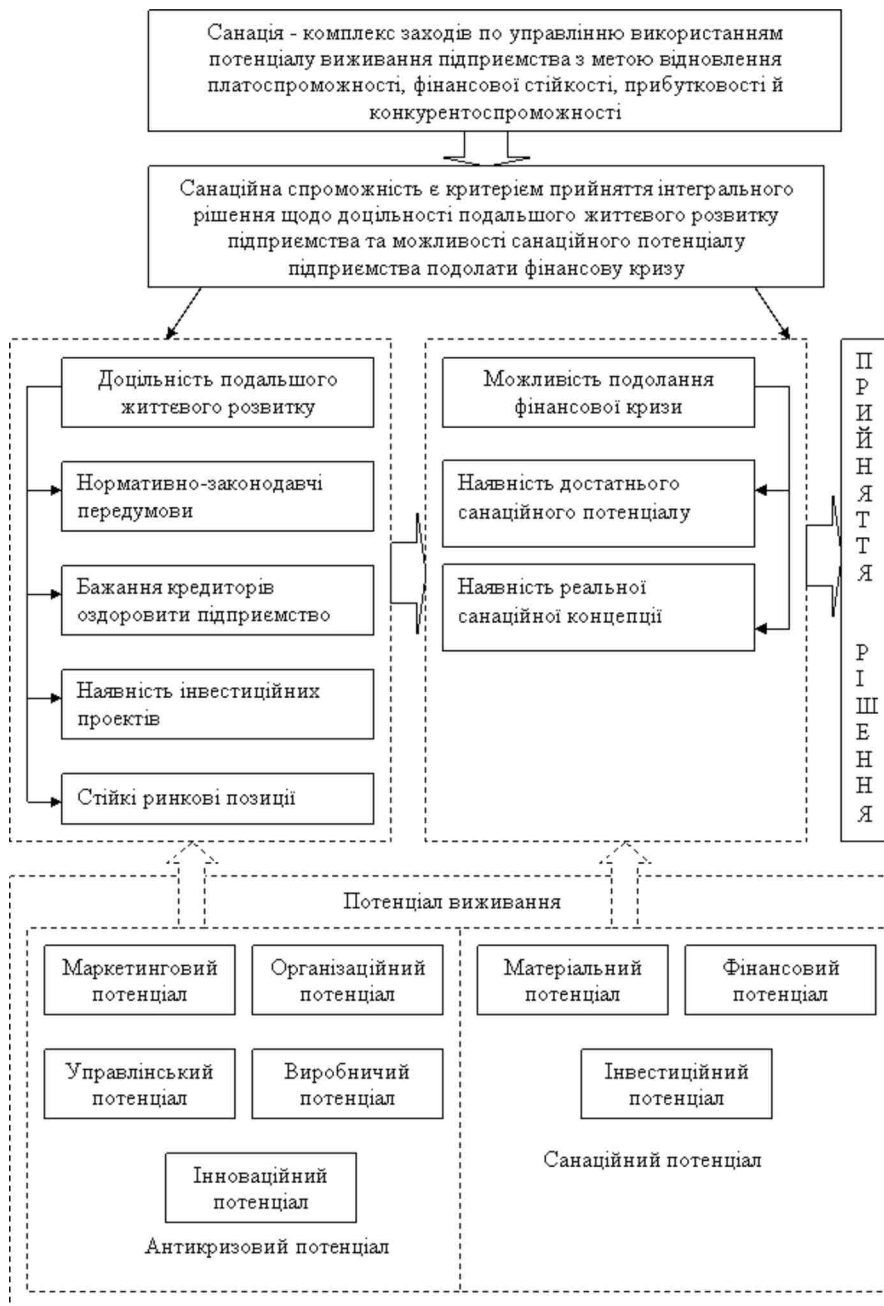

Рис. 4. Організаційне забезпечення санаційної спроможності (розроблено автором)

3. Обґрунтування можливості впровадження санації визначається санаційним потенціалом та наявною санаційною концепцією, які ґрунтуються на фінансовому, матеріальному, інвестиційному потенціалах.

4. Реалізація інтегрального аналітичного забезпечення санаційної спроможності узагальнює її ключові складові і дає можливість комплексно оцінити її рівень.

Висновки і перспективи подальших розробок

В результаті досліджень можна зробити наступні висновки:

1) санація - комплекс заходів по управлінню використанням потенціалу виживання підприємства з метою відновлення платоспроможності, фінансової стійкості, прибутковості й конкурентоспроможності;

2) санаційна спроможність є критерієм прийняття інтегрального рішення щодо доцільності подальшого життєвого розвитку підприємства та можливості санаційного потенціалу підприємства подолати фінансову кризу;

3) при формуванні санаційної спроможності необхідно дотримуватися методологічного підходу від загального до конкретного часткового. Тобто складові санаційної спроможності повинні визначатися загальними цілями санації та її загальними потребами;

4) обґрунтування доцільності подальшого життєвого розвитку підприємства, як головного критерія прийняття рішення щодо впровадження санації, визначається на основі виробничого, організаційного, управлінського, маркетингового, інноваційного потенціалів, які характеризують нормативно-законодавчі передумови, можливе бажання кредиторів вдатися до процедур оздоровлення боржника, рівень ринкових позицій підприємства;

5) обґрунтування можливості впровадження санації визначається санаційним потенціалом та наявною санаційною концепцією, які ґрунтуються на фінансовому, матеріальному, інвестиційному потенціалах;

6) реалізація інтегрального аналітичного забезпечення санаційної спроможності узагальнює її ключові складові і дає можливість комплексно оцінити її рівень;

7) санаційний потенціал є визначальним критерієм санаційної спроможності, але не єдиним чинником, необхідно формування аналітичного забезпечення санаційної спроможності і тільки на цій можливе прийняття рішення щодо доцільності застосування санаційних заходів на підприємстві.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 22.12.2011 р. // Ел. ресурс. - [Режим доступу]: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/>
2. Карпунь І.Н. Антикризисні заходи на підприємстві: управління, стратегія, цілі та завдання [Монографія] / І. Н. Карпунь. – Львів : “Магнолія-2006”, 2008. – 440 с.
3. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учебный курс / И. А. Бланк. — 2-е изд., перераб. и доп. — К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. — 656 с.
4. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. посібник / О.О. Терещенко. - К.: КНЕУ, 2004. - 412с.
5. Крамаренко Г.О. Фінансовий менеджмент [підручник] / Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – С. 446–465.
6. Ельсуков В.П. Антикризисное управление предприятием / В.П. Ельсуков, В.С. Каменков, Б.И. Кононов, А.И. Миронченко. - М.:«Аверсэв», 2003. - 574 с.
7. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: Монографія / М.О. Кизим, В.А. Забродський, В.А. Зінченко, Ю.С. Копчак. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 144 с.
8. Ліснічук О.А. Розрахунок санаційного потенціалу підприємства: зарубіжний досвід та вітчизняна практика / О.А. Ліснічук // Інноваційна економіка. - 2012. - №5(31). – С. 51-56.
9. Родионова Н. В. Антикризисный менеджмент : учеб. Пособие для вузов / Н. В. Родионова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА , 2001. – 223 с.
10. Передерієва С. Критерії оцінки санаційного потенціалу підприємства-боржника / С. Передерієва // Економічний аналіз. – 2011. - Випуск 9. Частина 3. – С. 233-236
11. Булович Т.В. Управління санаційною спроможністю підприємства як передумова його виживання / Т.В. Булович // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. - № 4, Т. 2. – С. 161-167.
12. Соломянова-Кирильчук К. О. Санаційний потенціал, як ключова категорія кризового менеджменту / К. О. Соломянова-Кирильчук // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. – № 3. – С. 20-23.

Стаття надійшла до редакції 5 травня 2011 року.

ТОВ "ДКС Центр"